

<http://energysummit2009.bg>

КОНФЕРЕНЦИЯТА „ГАЗ ЗА ЕВРОПА. СИГУРНОСТ И ПАРТНЬОРСТВО“ В КОНТЕКСТА НА ЕВРОПЕЙСКАТА ЕНЕРГИЙНА ПОЛИТИКА

На 24 март 2009 г. пресекретариатът на президента Георги Първанов съобщава, че по инициатива на държавния глава на 24 и 25 април в София ще се проведе среща на върха "Природен газ за Европа. Сигурност и партньорство". За участие са поканени 28 страни: пряко ангажираните в разработването на Южния газов коридор държави от Югоизточна Европа, Черноморския и Каспийския регион, Централна Азия и ЕС; САЩ, Русия, както и Председателството на Европейския съюз и Европейската комисия. Според президента срещата на върха е част от усилията на България за активен, равноправен и взаимноизгоден диалог със страните от Черноморския и Каспийския регион, от Средна Азия и Близкия изток, както и с партньорите от ЕС.

Целта на форума е да бъдат разисквани нарастващите нужди на ЕС от природен газ в икономически и политически контекст и в тази връзка, производителите и транзитните страни да реализират интересите си във взаимодействие с предложения нов план за действие на ЕС за енергийна сигурност и солидарност. В деловата част на срещата се предвижда да бъдат обсъдени тенденциите, принципите и политиките за укрепване на европейската енергийна сигурност и важните за южното европейско направление проекти в газовата сфера.

"Основна цел е формирането на нова европейска енергийна политика, търсене на нови международни договорености и постигане на трайни гаранции за енергийната сигурност на България, региона и на Европа, реализация на стратегически проекти за пренос на енергоресурси, предотвратяване в перспектива на кризисни ситуации, свързани с доставките на природен газ и нефт за Европа. Вярвам, че с обединените ни усилия след

тази среща ще сме с една крачка по-близо до изпълнението на тези цели", отбелязва държавният глава.

Изявлението посочва, че инициативата Република България да организира енергийна среща на върха произтича от засиления енергиен диалог през последните две години между президента Георги Първанов и държавните глави на страни в района на Каспийско море и Централна Азия.ⁱ Така възниква идеята за съвместно обсъждане и регулиране на отношенията между ключови производители, транзитни държави и потребители на най-високо равнище.

Информация за планиране на енергиен форум в България, на среща с участие на лидери на ЕС, САЩ, Русия, Азия и Африка, се появява в пресата през 2008 г. Последователно като място за провеждане на форума се посочват София и Пловдив. През март 2009 г. столицата окончателно е определена за домакин поради по-добрата ѝ инфраструктура за организиране на подобно събитие.

Поне на пръв поглед, инициативата на президента на Република България Георги Първанов да домакинства среща на държавни ръководители, на която, от една страна, да се уточнява единната европейска енергийна политика, а от друга, да се синхронизират интересите и проектите на най-големите вносители на природен газ в Европа и на страните, през които минават трасетата, изглежда твърде амбициозна и не лесна за постигане. Николай Петров описва с помощта на известна басня трудността на подобно начинание – събират се „орел, рак и щука: ключови производители, които искат да продават възможно най-скъпо синьото гориво; транзитни страни, настояващи за по-дълго парче от транспортната баница; и потребители, мечтаещи за непрекъснат поток на колкото може по-ниски цени.”ⁱⁱ От гледна точка на тежестта на страната в международен план, България е новопривлечена, периферна част от ЕС, с малък икономически и ресурсен потенциал. Обикновено важни международни конференции, които изработват правила посредством договори, или дори политически решения, изразени с декларации, се провеждат в страни с относително голямо влияние в областите - обект на регулиране.

Обективните интереси на България налагат активното ѝ участие в големи енергийни форуми. Страната е зависима почти 100 % по отношение на газ, нефт, ядрена енергия и технологична инфраструктура, като се захранва от един газопровод, една рафинерия и една атомна електроцентрала с ресурси от Русия. Тази висока ресурсна и технологична зависимост не отговаря на критериите за висока енергийна сигурност.

Въпреки икономическата криза, в сравнително напреднала фаза навлизат преговорите за реализация на няколко енергийни проекта. Неведнъж българският президент и членове на кабинета обръщат внимание на факта, че всички планирани трансгранични газови трасета, целящи да свържат Русия, страните производители от Централна Азия, Каспийско море и Близкия изток с европейските енергийни пазари, са предвидени да започнат или да минат през територията на четири страни – България, Гърция, Турция и Румъния. Руско-украинският газов конфликт от януари 2009 г. поставя на изпитание сигурността на повечето европейски държави, включително България, и дава силни аргументи на привържениците на диверсификация на енергийните източници. Членството в ЕС, засега на теория, дава възможност за постигане и на регионални проекти чрез финансиране с европейски средства. Всичко споменато предполага комбинирано използване на двустранните преговори между ангажираните страни със средствата на многостранната дипломация.

1. Европейският газов пазар и Русия.

Природният газ е важна част от икономиката на държавите от ЕС, съставлявайки близо ¼ от консумацията на енергия. Според влиятелни експерти, в бъдеще се предвижда нарастване на консумацията му поради тенденциите в енергийната политика, най-вече усилията за намаляване на въглеродните емисии. Съществуват, разбира се, и обратните прогнози. Европейците разчитат средно на около 90 % вносен газ за покриване на нуждите си.ⁱⁱⁱ

Като цяло, създаването на единен енергиен, в частност газов пазар, остава в сферата на пожеланията и споровете за степента на регулираност. Общите политическите и

стратегически интереси са на заден план, като всяка държава подsigурява източниците на газ, както и съответната инфраструктура за пренос и складиране. Постепенно Европейската комисия изработва правила за вътрешна търговия и за опазване на околната среда, но пазарът на природен газ все още е място, където приоритет са интересите на националните правителства и големите компании.iv

Русия е най-големият износител газ за ЕС. Добивите на нефт и газ имат решаваща роля за руската икономика – 20 % от БВП и 60 % от стойността на експорта за 2008 г. Няколко са факторите, които превръщат страната в най-големия износител на природен газ в света /20 % от целия газов експорт/. Там са разположени $\frac{1}{4}$ от всички залежи, респективно $\frac{1}{5}$ от световния добив. Вътрешното потребление поема малко над половината добив, което позволява значителния експорт. Газопроводите, изградени по времето на СССР, са насочени на запад, в посока най-урбанизираната част от страната, към бивши съюзни републики, страни от бившия СИВ и Централна Европа. Географското положение и инфраструктурата позволяват и реекспорт на природния газ, добит в страните от Централна Азия /Казакстан, Узбекистан и Туркменистан/.

Началото на руско-европейската газова връзка датира от 1968 г, когато е открит газопровод от СССР до Австрия. Според Ван Еферинг, въпреки студената война, СССР е надежден източник, като доставките не са обвързвани с политически въпроси. През последните 3 десетилетия делът на руския газ на европейски пазар спада осезателно – от 80 % през 1980 г. /тук са включени и добивите от съюзни републики на СССР/, на 40 %, съответно 7 % от всички енергийни доставки за ЕС през 2007 г.Този дял има различно разпределение за отделните страни – от 0 % от вноса в Испания и Великобритания, 14 % във Франция, 44 % в Германия, 70 % в Унгария, до 100 % за България, Латвия и Финландия.v Съответно, малките държави, чиято икономика е силно зависима от руски газ, разполагат с незначителни възможности да налагат своите условия в двустранните преговори с Русия.

Извън Русия, най-важният вносител на синьо гориво в Съюза е Норвегия. Към 2008 г. тя доставя около 30 % от консумирания в ЕС газ, като планира да увеличи това количество.

Другият основен източник е Северна Африка (Либия, Алжир, Египет). Оттам в ЕС влизат 15 % от суровината, като увеличението на количеството до 2020 може да е двойно, но би могло и да е незначително, ако страните от региона се ориентират към производство на втечен газ за неевропейските пазари. Най-сериозните резерви за диверсификацията на газовите доставки за ЕС са в източна посока, например Иран, но страната се намира под ембарго.vi

Политическият елит на Русия в началото на 21-ви век разглежда резервите от природен газ и нефт като основни източници за нарастване на националното благосъстояние, но и като инструмент за политическо влияние в чужбина. Високите цени на газа са благоприятен фактор за изпълнение на поставените цели. Държавата контролира добива на природни ресурси като цяло. Реализацията на руската стратегия се осъществява посредством най-голямата газова компания в света – „Газпром“. През 2000 г. държавата придобива контролния пакет акции /51 %/ и през следващата година назначава нов борд на директорите. Така действията на монополиста се поставят под контрола на държавното управление. „Газпром“ почти изцяло доминира в добива и продажбите на природен газ на вътрешния пазар, управлява газопреносната мрежа в страната и е пълен монополист в износа на газ от Русия. Тъй като цените на газа на вътрешния пазар са регулирани под световните пазарни, печалбата е резултат от експорта. Големи чуждестранни компании – източник на капитал и висококачествена експертиза – също са допускани в разработката на находища. От друга страна, непостоянното отношение на държавата към добива на ресурси от страна на външни фирми, повлияно най-вече от политически подбуди, държи външните инвеститори настрана и съхранява монопола. През 2006-2007 г. „Шел“ и „Бритиш петролиум“ са отстранени по административен начин от разработването на две находища в Русия.vii

Важен елемент от руската газова стратегия е запазване на монопола на износа на централноазиатски газ в Европа. Моделът е установен в началото на 90-те години и е способстван от съществуващите газопроводи: природният газ от Казакстан, Узбекистан и Туркменистан се изкупува от „Газпром“ и експортира в Европа на значително по-високи

цени. Друг, не по-малко важен стремеж, е да се намали зависимостта от Украйна и от Беларус, през които минава 80% и респективно 20% от руския газ за Европа. За да избегне двете бивши републики на СССР като транзитъори, руското правителство и „Газпром“ стартират проекти за тръбопроводи под море. От тях към 2009 г. е изграден само един – „Син поток“, пренасящ суровината от Русия до Турция.

Още през 90-те години „Газпром“ участва в преносната мрежа в Европа и в продажбата на газ на преки потребители. Създават се джойнт-венчъри в Германия, Австрия, Италия, Прибалтийските страни, и в България. Например „Овъргаз“, 50 % от чиито капитал е на „Газпром“, освен, че е посредник при вноса, притежава и разпределителна мрежа в страната. Руският концерн цели присъствие и извън Европа, сключвайки договори за експлоатация на находища в Либия, Алжир и Венецуела. Реализацията на тези проекти би затруднила в средносрочен план усилията на ЕС за намиране на алтернативни доставчици. Периодично Русия поглежда и към Далечния Изток. Китайското ръководство обаче поставя ценови таван, който е по-нисък дори от този на руския вътрешен пазар. Тепърва трябва да се изгражда и необходимата инфраструктура. Като цяло европейският пазар е от най-важно значение за „Газпром“, защото е основен източник на печалба. Възможностите за диверсификация на износа по други направления не са големи в средносрочна перспектива. От една страна е естествен руският стремеж да се максимализират ползите от газовия экспорт към ЕС, но от друга, ясно проличава и обратната зависимост – тази на „Газпром“ от Европа.

Отказът на Русия да ратифицира Енергийната харта от 1994 г., подписана от нея и всички европейски страни, е в унисон с руската газова политика. Договорът предвижда по-ясни и конкурентни енергийни пазари, доминиране на икономическите критерии при избор на проекти, избягване на монопола и свръхконцентрацията на собственост в инфраструктурата, без да накърнява суверенитета на държавите върху ресурсите. От своя страна Русия се стреми към дългосрочни договори с цел подсигуряване срещу бъдещи колебания в търсенето. През 2006 г. „Газпром“ сключва с основните газови компании от ЕС договори, чиято продължителност е до 30 г. Въпреки това, ЕС изисква намаляване на

сроковете на договорите, за да насърчи конкуренцията на пазара. Енергийната харта съдържа правила, ограничаващи възможността на Русия да контролира дялове от европейския енергиен сектор. Освен това, многостранният характер на договора е в противоречие с руското предпочитание към директно договаряне с големите държави от ЕС и с водещите компании.viii

Световната финансова криза от 2008 г. се отразява неблагоприятно и на газовата индустрия. Намалява покупателната способност като цяло, както и търсенето на природен газ на руския и на европейския пазар. Освен това, намалява и инвестиционната активност на „Газпром“ по отношение на разработване на нови находища и развитие на инфраструктура. Този факт е обясним и с позицията на компанията, абсолютен монополист в износа на газ от Русия, но предизвиква скептицизъм в част от деловите кръгове дали са изпълними дългосрочните ангажименти за доставки в чужбина. В края на 2008 г. Газпром е оценявана на 86 млрд. долара и се е смъкнала до 46-о място в международната класация на най-големите компании.ix

Възможна пречка за експанзията на Газпром в Европа е значителният дълг на компанията, в размер на 61 млрд. долара. Световната финансова криза предизвиква фалити на концерни, които реализират големи печалби, но поддържат също така сравними по размер дългове, развиват несвойствени дейности х, някои от които са трудно проверими от независими одитни агенции. Евентуални финансови затруднения биха принудили руския монополист да продаде активите си в чужбина.

Основните бъдещи проекти за пренос на руски газ за Европа са „Северен поток“ и „Южен поток“.

През 2005 г. „Газпром“ и немските фирми „Винтерсхал“ и „ЕОН Рургаз“ сключват общо споразумение за изграждане на газопровода Северен поток. Малко по-късно към договора се присъединява и холандската „Газоин“. Трасето ще минава по дъното на Балтийско море от град Виборг в Русия до Грайфсвалд в Германия. Заобикаляйки дори Прибалтийските страни и Полша, „Газпром“ получава директен достъп до много големи пазари, като немския и френския – страните в Западна Европа консумират около

80% от газа в Европейския съюз. Пусковият срок е 2011 г. Оценката варира между 5 млрд. долара и 12 млрд. долара, по различни източници.

През 2008 г. „Газпром“ и италианската енергийна компания „ЕНИ“ сключват договор за втория газопровод към ЕС, или „Южен поток“. Предвижда се маршрутът да минава по дъното на Черно море до България, от където да се разклонява в две посоки: през Сърбия и Унгария за Австрия, и през Гърция и Адриатическо море за Италия. Очакваната цена на проекта е 25 млрд. долара, а първоначално обявеният срок на изпълнение – 2015 г.

При подготовката и на двата проекта Русия се стреми да наложи ефективен контрол чрез условието „Газпром“ да притежава 51 % от капитала. Противоречиви са оценките за разходите за транспортиране – те биха могли да превишават транзитните такси, които Русия плаща на Украйна и Беларус за съществуващите тръби. След началото на световната финансова криза цените на газа спадат осезателно, което поставя под въпрос икономическият ефект на всеки нов проект. Актуални пазарни прогнози сочат, че до 2030 г. съществуващите тръби могат да поемат капацитета на суровината, която страните-членки на ЕС внасят от Русия.^{xi}

Според наблюдатели „Южен поток“ е опит на Русия да предотврати реализацията на „Набуко“ – проект на ЕС, който е част от усилията да се намерят алтернативни източници, нещо повече, да се ограничи руският монопол в износа на газ от Централна Азия. „Набуко“ би свързвал Турция, България, Румъния, Австрия и Унгария. Предвидените разходи са 8 млрд. евро, а годината на пускане – 2013 г. До този момент, обаче, този проект има проблем с осигуряване на необходимия газ за пренос, както и с намиране на източниците на финансиране. Азербайджан, Казакстан, Туркменистан и Узбекистан, въпреки, че изразяват желание да доставят газ по трасето, изнасят основните количества от суровината в Русия. Предвижда се евентуално газопровод до Ирак, но политическата обстановка там е несигурна. Иран, втората в света държава по наличие на природен газ, изразява готовност да продава суровина по трасето, но не влиза в сметките като потенциален доставчик заради проблемите около спорната ѝ ядрена програма. Допълнително затруднение създава позицията на Турция, която печели от износа на

азерски газ и поставя условие да препродава част от минаващата през тръбопровода суровина.

„Газпром“ предприема интересен ход, с който придобива решаващо влияние в проекта и поставя под въпрос амбициите на ЕС за по-малка зависимост от руски газ. През 2008 г. концернът придобива 50 % от газоразпределителния център „Баумгартен“, Австрия – центърът, определен за крайна точка на „Набуко“. Представители на Австрийското правителство и на концерна, създаден за реализация на проекта, изтъкват възможността да се транспортира и руски газ по тръбопровода, или за сливане с „Южен поток“ на трасето след Турция. Според Андреас Голдтау, експерт по енергийните въпроси и асистент-професор в Централноевропейския университет в Будапеща, "Набуко" е опит газовият бизнес да бъде обърнат с главата надолу - вместо да се следват обичайните стъпки на установяване, пускане на сонда и износ", проектът "Набуко" започва с гигантски газопровод и едва като втора стъпка се задава въпроса откъде ще дойдат необходимите обеми газ".xii

От гледна точка на европейската стратегия за диверсификация, „Северен поток“ и „Южен поток“ не предлагат алтернативни източници на суровината. По-скоро подпомагат руската политика за заобикаляне на Украйна и Беларус като транзитни държави, които биха възпрепятствали доставките на запад и обвързвали условията на транзита с цената, по която „Газпром“ снабдява тях. Дори единствено затова, реализацията на проектите премахва не малък източник на несигурност за ЕС. Остава обаче опасението, че Русия разполага с директен механизъм на политическо въздействие над редица страни с възможността да „спре кранчето“.

2. Руско-украинската газова криза от 2009 г. и въпросите за европейската енергийна сигурност.

Руско-Украинските газови кризи от 2006 г. и 2009 г. илюстрират нагледно използването на зависимостта от суровини за политически натиск и подсещат за сетен път за съществуващите дилеми и проблеми. След идването на прозападно правителство в Киев през 2005 г., Москва напомня на бившия си сателит, че природният газ има и пазарни

цени. Украйна, от своя страна, поисква повишаване на транзитните такси. Вторият ценови спор от края на 2008 г. довежда до спиране на руския газ за Европа от 01.01.2009 до 19.01.2009 г.

Русия, субсидирала дълги години посредством евтин газ икономиките на бивши съветски републики, управлявани от проруски режими, се възприема като жертва на изнудване от бивши и настоящи сателити. Според Андрю Уилсън - експерт по постсъветското пространство в Европейския съвет за външна политика - Кремъл цели да дискредитира Украйна като транзитна страна, за да прокара алтернативни трасета - газопроводите "Южен поток" и "Северен поток". Другата цел, според експерта, е предизвикване на вътрешно разделение в Киев.^{xiii} Случаят с Украйна показва, че голяма геополитическа тежест може да придобият дори и страни, които не добиват нефт и газ, но осигуряват ключови транзитни трасета.

За европейците, засегнати от прекратените доставки на руски газ става ясно, че намирането на алтернативни източници, или поне на първо време трасета, е неизбежна задача. България е една от най-силно засегнатите страни от спирането на руските газови доставки. По изчисления на Министерството на икономиката и енергетиката, загубите за българската икономика надхвърлят 500 млн. лв., „формирани от преки загуби на "Булгаргаз" и "Булгартрансгаз" (вследствие нереализирани приходи), както и косвени загуби – от спиране и ограничаване на снабдяването на производствата с природенгаз".^{xiv}

Почти едновременно с руско-украинската газова криза, Европейският парламент обсъжда и приема на 03.02.2009 г. т. нар. Втори стратегически енергиен преглед. За избягване на бъдещи кризи и по-добра обезпеченост със суровини се определят редица приоритетни начинания. Предвижда се изграждане на обща газова мрежа с разнообразни източници и транзитни маршрути, която да свърже страните членки. За тази цел националните мрежи ще трябва да се интегрират чрез свързки (интерконектори). Тази мярка, залегнала в Енергийната стратегия на ЕС от 2007 г., освен друго, би улеснила преноса на газ и би стимулирала търговията и конкуренцията. Според еврокомисията това ще намали и зависимостта от доставчици като Русия и транзитни страни като Украйна.

От страните членки се очаква да инвестират в по-големи газови хранилища, да изградят терминали за втечен газ, достъпни за всички държави.

Изразявена е необходимост от разнообразяване на източниците и пътищата за доставка на природен газ, например от Близкия изток и Каспийския регион / т.нар. Южен газов коридор/, част от който е "Набуко". Друга стъпка в тази посока е планираното доизграждане на Средиземноморския енергиен пръстен, който ще даде на повече страни достъп до газ и възобновяема енергия от Северна Африка. Тръбопроводите "Южен поток" и "Северен поток" се споменават като начин за избягване на рисковия фактор на транзитните държави извън ЕС /Украйна и Беларус/.

Следва да се изработят ефективни планове за действие в извънредни ситуации на национално равнище и на равнище ЕС, които предвиждат „общо обявяване на извънредна ситуация, разпределение на наличните доставки и инфраструктурен капацитет сред засегнатите страни, координирано изпращане, задействане на извънредни мерки в незасегнатите или по-малко засегнатите зони с цел увеличаване на наличните количества газ на засегнатите пазари“; подобряването на функционирането на пазара чрез по-голяма прозрачност и увеличаване на наличните количества газ; и т.н.xv

От самите идеи, които се обсъждат в ЕП от 2007 г., до реализацията има доста път, тъй като се оказва, че след първата руско-украинска газова криза през 2006 г. възможните мерки остават предимно в сферата на пожеланията. Страни със силно развита инфраструктура като Франция и Германия нямат голям интерес да дадат достъп на други до собствените си мрежи, стрували милиарди евро. Енергийната сигурност е все още национална отговорност и старите и по-богати страни членки трудно ще бъдат убедени да отделят милиарди в услуга на по-нуждаещите се от енергийни инвестиции страни в Централна и Източна Европа. Степента на зависимост от руски газ и съществуващите двустранни договори с „Газпром“ също пораждаат различна заинтересованост в конкретната обстановка.xvi

В резолюцията на ЕП се изтъква необходимостта от ново споразумение за партньорство и сътрудничество с Русия, което да замени съществуващото от 1997 г. Документът трябва да отговаря на принципите на Енергийната харта.

Европейската комисия планира създаването на европейски енергиен регулатор, който да задължава националните регулатори да прилагат общи правила и стандарти, без които пазарната интеграция би била невъзможна. По отношение на газовата индустрия, регулаторът трябва да следи разделянето на дейностите добив и транспорт. Всъщност, така ще се попречи на "Газпром" или дъщерни фирми да придобиват европейски енергийни компании. Властите на всяка от европейските страни могат да откажат на фирма правото на достъп до нейния вътрешен пазар в два случая: ако тази компания не отговаря на изискването за разделяне на добива и транспорта или ако нейната поява на пазара заплашва енергийната сигурност на членовете на ЕС. Тези идеи намират форма в т.нар. Трети енергиен пакет за либерализиране на енергийния пазар, приет от европейския парламент на 22.04.2009 г., т.е. два дена преди форума в София. xvii

Още през януари 2009 г. българското правителство обявява позиция, която е в синхрон с европейската, а именно, че е за диверсификация не на трасетата, а на доставките. В тази връзка "Набуко" е определен за приоритет. Едновременно с това, български официални лица обещават, че ще се работи за изграждането на газови връзки със съседните държави и на терминал на втечен газ в Гърция. Изразено е очакване ЕС да помогне с финансиране изграждането на трасета и съоръжения за алтернативни доставки. Медиите, особено по-критичните спрямо дейността на правителството, илюстрират с факти неподготвеността на страната ни за газовата криза и констатира, че България е единствената държава в Европейския съюз, която няма алтернативни трасета за доставки на природен газ. Журналисти, експерти и официални лица се включват в обсъждането на приоритетните мерки в бъдеще. Като най-евтино /между 30 и 50 млн. евро/ се оценява изграждането на връзка с тръбопровода, който свързва газопреносните системи на Гърция и Турция, или с Румъния. Първата опция дава възможност за достъп до руски газ от "Син поток", който заобикаля Украйна, и за алтернативни доставки от всички страни, с които търгуват Гърция

и Турция - Иран, Египет, Алжир и др. Остава най-същественният въпрос - кои ще са страните износителки: тези, в които се добива суровината, или Турция като реекспортър. Министърът на икономиката и енергетиката Петър Димитров съобщава, че е договорил с Азербайджан доставки 1 млрд. куб. годишно. Това е потвърдено и на среща на премиера Станишев с азербайджанския президент Илхам Алиев. По-скъп, и спорен от екологична гледна точка, е проектът за изграждане на терминал за втечен газ до гръцкото пристанище Александруполис. Въпреки добрите сигнали, преди съществуването на преносна инфраструктура и подписването на договори за внос и транзит, тези предварителни договорки остават в сферата на вероятностите.

Действащият договор с „Газпромекспорт“ за доставка на газ изтича в края на 2010 г., но правителството и Българският енергиен холдинг започват договарянето на нови условия, които дават по-големи гаранции за доставка. Въпросът за вдигането на цената на газа до европейските равнища се обвързва с повишаване на транзитните такси, които за България са значително по-ниски от средноевропейските. При визитата си в Москва през януари, премиерът Станишев повдига въпроса за премахване на фирмите посредници при внос на руски газ, както и "Булгаргаз" да получи възможност да транспортира газ, закупен от Казахстан, Туркменистан, Азербайджан, използвайки транзитната система на Русия. Преговарящите от руска страна логично са резервирани по поставените въпроси – особено по втория. Въпреки критиките към правителството, че приоритизира руските енергийни проекти, съществува значително разминаване в позициите на Русия и България по ключови въпроси за „Южен поток“. Според българо-руското споразумение за "Южен поток" от 2008 г., тръбите за пренос на газ по проекта трябва да са собственост поравно на "Булгаргаз" и на "Газпром". За тази цел "Газпром" иска да използва националната газопреносна мрежа на България, както и газохранилището в Чирен. Така концернът съкращава инвестиционните си разходи и освен, че придобива 50 процента собственост върху преносните тръбопроводи, би могъл да спира доставките от други източници и да блокира конкуренцията. Отсрещното предложение е транспортираният по проекта газ да минава по новопостроени тръби, с което акционерното участие на „Газпром“ се редуцира само до новоизградения маршрут. Резервният вариант е „Газпром“ да плаща за

ползването на български съоръжения. Освен споменатото, Русия не дава исканите от българска страна гаранции, че ще осигурява 31 млрд. куб.м газ годишно, което би направило системата икономически ефективна.

3. Международната конференция "Природен газ за Европа" и мястото ѝ сред останалите енергийни конференции, проведени през първата половина на 2009 г.

Газовата криза от януари 2009 г., обсъждането на ефективни мерки за енергийна сигурност, форсирането на проектите „Южен поток“ и „Набуко“ в по-напреднала фаза, както и търсенето на алтернативни източници на синьото гориво, инициират в първата половина на годината няколко конференции – в Будапеща /26 – 27 януари/, Ашхабат /23-24 април/, София /24 – 25 април/ и Прага /08 май/.

Целта на организаторите на срещата в унгарската столица Будапеща /26 и 27 януари/ е да се форсира проектът "Набуко", който да пренася за Европа газ от Каспийския регион и така да се превърне в алтернатива на руските доставки.

На поканата на унгарския премиер Ференц Дюрчани за срещата в Будапеща се отзовават чешкият му колега Мирек Тополанек, българският министър-председател Сергей Станишев, президентът на Азербайджан Илхам Алиев, еврокомисарят по енергетиката Андрис Пиебалгс, енергийни министри и висши правителствени представители от страните, участващи в проекта, и от потенциални доставчици на газ като Ирак, Египет, Туркменистан и Казахстан. Присъстват и президентите на Европейската банка за възстановяване и развитие и на Европейската инвестиционна банка. За първи път чешкият премиер, чиято страна председателства ЕС, определи "Южен поток" като директна заплаха за осъществяването на "Набуко". До момента официалната линия на ЕС е, че двата проекта не са конкурентни.

Срещата постига, обаче, малък практически ефект. Тепърва предстои изработване на междуправителствено споразумение, което да улесни подписването на договори с потенциални доставчици. ЕС поема ангажимент да инвестира 250 млн. евро в "Набуко", за чието изграждане ще са необходими 8 млрд. евро, като част от одобрения от

Европейската комисия пакет на стойност 5 млрд. евро за стимулиране на инфраструктурни проекти. Пакетът, обаче, предстои да бъде одобрен от страните членки и от Европейския парламент. ЕИБ от своя страна декларира, че е готова да финансира до 25% от стойността на "Набуко", но след изработване на политическо споразумение между участниците. Единствено Илхам Алиев декларира готовност от страна на Азербайджан да предостави газ за тръбата. Другите потенциални доставчици – Туркменистан, Ирак и Египет – очакват постигането на политическо споразумение и осигуряването на финансиране. Дни преди конференцията Русия договаря изкупуването на целия добиван от Узбекистан газ, с което вариантите за доставчици намаляват още повече. Освен това Турция, жизнено-важна за реализацията на проекта заради развитата си газопреносна мрежа, не се отказва от искането си да бъде реекспортър на 15 % от газа, минаващ през нейна територия.xx

Почти паралелно със софийския форум, на 23 и 24 април 2009 година в Ашхабад се провежда голяма енергийна конференция за региона, посветена на енергийната сигурност - "Надежден и стабилен транзит на енергоносители, неговата роля за осигуряването на устойчиво развитие и международно сътрудничество". България е представявана от министъра на икономиката и енергетиката Петър Димитров, който ден по-късно се присъединява към участниците в софийската конференция.

В началото на април 2009 година „Газпром“ рязко съкращава вноса на туркменски газ, за което предупреждава едва 24 часа по-рано. Според властите в Ашхабад това е предизвикало бъркотия в съгласуваното намаляване на налягането, довело до експлозия на ключов централноазиатски газопровод. В средата на месеца туркменското правителство подписва предварителен договор с германския енергиен концерн „РВЕ“ за дългосрочно сътрудничество, което включва транспортиране на туркменски газ до Европа чрез изграждане на Транскаспийски газопровод. Очевиден е стремежът за измъкване от опеката на „Газпром“, в чиято газопреносна система се влива туркменския газ, за да бъде препродаден на европейците. Единственият начин да се заобиколи Русия е да се построи нова тръба, която да минава по дъното на Каспийско море от Туркменистан към Азербайджан, оттам да се прехвърли във вече готовата връзка Баку - Тбилиси - Ерзурум, а

после да продължи към Европа по "Набуко". Споразумението би могло да е предпоставка за значителна промяна в газовата политика на Туркменистан. "Туркменистан се нуждае от създаването на нова система от отношения с Европа. В днешната ситуация диверсификацията на енергийните потоци и включването на нови страни в географията на експортните маршрути може да съдейства за стабилизирането на глобалната икономика", заявява на форума президентът Бердимухамедов. Властта в Туркменистан обявява, че подкрепя строителството на "Набуко", въпреки присъствието на внушителна руска делегация начело с първия вицепремиер Игор Сечин.

За изграждането на Транскаспийски газопровод е необходимо съгласието на Азербайджан, с когото Туркменистан има териториални спорове в Каспийско море, включително и за находищата в шелфа.

Отклоняването на част от потока от средноазиатски газ извън периметъра на контрол на "Газпром" крие две опасности за компанията: да намалее приходите, и дори руският монополист да се озове в ситуация, при която не може да доставя договорените с европейските си клиенти количества. Това, обаче, е опасност поне в средносрочна перспектива. Заплахата да изгуби монопола на износ на каспийски и централноазиатски газ за Европа, периодично подтиква Москва да предразполага своите бивши съюзни републики с предложения да изкупува целия им добит газ, правейки ценови компромиси, които намаляват печалбите от реекспорта. Европейски купувачи, за които ще е необходимо да инвестират в строителство на преносна инфраструктура, първоначално трудно ще могат да предложат по-атрактивна цена. Затова на заиграванията на Ашхабад с европейците Москва реагира относително спокойно. "Газпром" осъзнава, че в условията на финансова криза желаещи да инвестират в големи транснационални проекти трудно се намират. Както заявява пред "Время новостей" високопоставен чиновник от Кремъл, "Газпром" има 57 меморандума с компании по цял свят, "нека първо „РВЕ“ подпише договор и прокара нова газопроводна система и тогава ще говорим за конкуренция за туркменските ресурси".xvi

С приближаването на софийската среща възниква впечатление, че България се опитва да играе посредническа роля в сближаването на руската с европейската позиции относно преноса на природен газ. Българският президент и правителството дават подобни индикации. Може би и затова, а не само в контекста на общата европейска политика се декларира, че форумът в София ще се превърне в продължение на дискусиите за прилагането на Втория стратегически енергиен преглед с предимството, че ще включва основни енергийни доставчици.^{xxii} На брифинг, министърът на външните работи и вицепремиер Ивайло Калфин изтъква, че декларацията, с която конференцията трябва да приключи, е консултирана и обсъждана в продължение на два месеца. Калфин допълва: „Нашата цел е да се възприемат от една страна европейските принципи и от друга – да се даде възможност да се чуят всички останали“. Крайна цел /очевидно отвъд времевия обсег на срещата/ е страните доставчици, страните транзитъори и страните потребители на природен газ да се обвържат с правно ангажиращи форми, за да се избегне рискът за прекратяване на доставките. Калфин споменава взаимнообвързаността на трите срещи – в Будапеща през януари, софийската и предстоящата през май в Прага – при изработването на обща енергийна политика и за утвърждаване на принципите, които трябва да спазват ангажираните страни при реализацията на проекти: прозрачност, максимално директни контакти и избягване на неясни схеми и посредници. Все пак някои официални лица от българска страна изтъкват, че предстоящият софийски форум е с най-голямо международно представителство, не само като брой страни и регионален обхват, а и поради участието на Русия. Не е сериозно да се обсъждат принципите за доставка на газ без основния доставчик, според Калфин.^{xxiii} В тази връзка, почти до откриването на форума се очаква руската делегация да бъде водена от премиера Владимир Путин, докато говорителят на руското правителство не заявява, че поради формата на конференцията Русия ще бъде представена на експертно ниво от министъра на енергетиката Сергей Шматко. Освен това предстои среща на двамата премиери другата седмица в Москва, на която ще обсъдят и резултатите от форума, допълва говорителят.

Очевидното negliжиране на срещата от страна на Русия има няколко обяснения. В процеса на съгласуването на общата декларация от Кремъл настояват споменаването в

проектодокумента на „Южен поток“ като приоритетен за Европа проект. Представители на ЕК определят предложението като открит лобизъм, като вредно за диверсификацията на енергийните ресурси и коридори. Накрая „Южен поток“ е премахнат от проектодекларацията. Налице са и принципни спорове между Русия и ЕС относно енергийния пазар като цяло, включително премахване на руския монопол за износ на газ от Средна Азия в Европа, същността на антимонополната политика и пр. Перспективата да изпадне в изолация подтиква руското правителство да избере по-ниско представителство за срещата, а очевидно в Кремъл вече е решено и как да се обяви позицията на Русия по енергийната политика. На 20 април 2009 година на сайта на президента Дмитрий Медведев е публикуван „Концептуален подход към нова правна база в международното сътрудничество в сферата на енергетиката (цели и принципи)“ – това е отговор на Енергийната харта, която Русия не приема. В документа се признава необходимостта от недискриминация при достъпа до международните енергийни пазари, прозрачността на отделните им сегменти (производство/износ - транзит - потребление/внос), осигуряване на безпроблемни доставки на енергоресурси на международните пазари. Има постулати и за принципните споразумения за транзит, т.е. признава се възможността Русия да бъде транзитър на азерски и централноазиатски газ, закупен от други държави директно от страните, добиващи суровината. Не се третира въпросът за собственост върху тръбите, но се говори за държавен суверенитет върху енергоресурсите. Документът е изпратен до страните от Г-8, Г-20, ЕС, международни организации, членки на ОНД, съседни.ххiv Прави впечатление, че по основните противоречия руската и европейската позиции не се доближават. Има принципни разлики в двете гледни точки за разделяне на дейностите. Стемежът на „Газпром“ е да получи достъп до крайния потребител, т.е. да има акционерно участие в газопреносната мрежа на трети страни. Всяка политика, ограничаваща това участие, се квалифицира от руска страна като дискриминационна, а от европейска – като антимонополна.

Другата причина за отсъствието на Путин от конференцията е спомената от самите Георги Първанов и Ивайло Калфин. От Москва поставят като условие за участието на руския премиер предварителното постигане на съгласие по споразумения в енергийната сфера:

за „Южен поток“, за нов анекс към договора за доставка на синьо гориво с "Газпром", и за руски кредит от близо 4 млрд. евро за АЕЦ "Белене". Разминаването в позициите по част от въпросите е значително. Възможно е с невявяването си в София Путин да дава негативни сигнали и да „извива ръце“ в хода на преговорите. Българското правителство не се съгласява с така наложения линкидж, поддържайки мнението, че протичащите преговори не могат да се смесват с целите на срещата "Природен газ за Европа- Сигурност и партньорство". Така дообсъждането на важните за двустранните отношения споразумения се отлага за предстоящото посещение на Сергей Станишев в Москва на 27 април. Всъщност, поради обективно различните интереси на държавите по отношение на енергоресурси, за Русия двустранната дипломация е по-успешен начин за реализацията на важни проекти, в сравнение с многостранната. Така често се нарушава и крехкия консенсус в ЕС по енергийните въпроси.

За сметка на Руския премиер, председателят на ЕК Жозе Мануел Дурау Барозу потвърждава присъствието си на форума. Като мотив за участие, говорителят на комисията Марк Грей изтъква: "Той смята енергийната сигурност за един от ключовите си политически приоритети и е загрижен да бъде постигната увереност, че България никога вече няма да бъде отрязана от останалата част на Европа, когато има трудности при доставките и транзита на газ".xxv

С Постановление 97 на МС на Република България от 23.04.2009 г., за целите на подготовката и провеждането на конференцията от централния бюджет се прехвърлят кредити както следва: в размер на 1404500 на МВР, 200000 на МВНР, 380 000 на НСО.

На 24 април 2009 г. в зала 3 на НДК форумът е открит от президента на Република България Георги Първанов. Вицепремиерът и външен министър Ивайло Калфин открива пленарната сесия във втория ден от срещата.

Участват държавни глави, правителствени представители и експерти от 28 страни от Югоизточна Европа, Черноморския и Каспийския регион, Централна Азия, страни от ЕС, САЩ, Русия, Египет, Катар, представители на международни организации и институции – Европейската банка и Европейската комисия.

Сред участниците са държавните глави на Албания – Бамир Топи, Босна и Херцеговина – Небойша Радманович, Сърбия – Борис Тадич, Грузия – Михаил Саакашвили, на Турция – Абдуллах Гюл, Хърватия – Стипе Месич, Черна Гора – Филип Вуянович, емирът на Катар – шейх Хамад бин Халифа ал Тани. Гърция и Молдова са представени от премиерите Костас Караманлис и Зинаида Гречани.^{xxvi} Страни като Русия, Германия, Австрия, Чехия /временният председател на ЕС/, Италия, Румъния, Словения, Унгария, Азербайджан, Туркменистан, Казакстан, Египет, изпращат министри, президентски съветници, шефове на дирекции, а някои, като Армения, Украйна и Франция, акредитират посланиците си в София. САЩ са представени от Ричард Морнингстар, специален пратеник на президента по енергийните въпроси за Евроазиатския регион. Посланикът съвсем скоро е определен от Държавния департамент да се занимава с ключови въпроси, засягащи Европа, Русия, Украйна, Турция, Централна Азия и Кавказ, като предоставя на Държавния секретар стратегически съвети по проблеми на политиката, отнасящи се до развитието, транзита и дистрибуцията на енергийните източници в Евразия.

Остава впечатление, че големите производители на природен газ като Туркменистан, Русия и Казахстан са представени на ниво министри или експерти, което е в разрез с големите амбиции на организаторите да осъществят среща на върха. Туркменистан е представен от зам.-министър на външните работи, тъй като президентът и външният министър са домакини на паралелно протичащия енергиен форум в Ашхабат. От страна на Азербайджан присъства министърът на промишлеността и енергетиката.

Македония е единствената страна, която първоначално е потвърдила присъствието на своя президент, а после решава, че няма да изпрати никого.

В отговор на въпрос защо няма покана към Иран – страната с най-много залежи на газ след Русия - вицепремиерът Калфин в руслото на политиката на ЕС и САЩ пояснява, че за големи проекти с иранско участие ще може да се говори, когато страната реши проблема с ядрената си програма.

Като цяло, някои наблюдатели критикуват не само неравномерното рангово представителство на шефовете на делегациите, но и не особено ясният принцип за подбор

на страните-участници. Например - защо не са поканени всички членове на ЕС, а за сметка на това – Катар и Египет.

При откриването на форума президентът Първанов повтаря заключенията на тези експерти, които считат, че в средносрочна перспектива консумацията на природен газ ще нараства осезателно. Затова над 400 млрд. евро инвестиции са необходими за развитие на газовата инфраструктура в Европа до 2030 г. според президента.

Той отбеляза, че мрежата от газопроводи към Европа е с недостатъчен капацитет и липсва разнообразие на източниците, пазарите и трасетата, терминалите са неравномерно разположени, газохранилищата - с недостатъчен обем.

В унисон със скорошната газова криза, президентът припомня, че в последно време се забелязва напрежение във връзка с прекъсване на доставките или неизпълнение на платежни задължения.

Във връзка с повишаващия се добив и потребление е наложителна консолидацията на потенциала от експерти, ресурси, технологии и финанси, с които разполагат страните и компаниите от цялата верига. Ключова предпоставка за това е постигането на единна политическа воля на форуми като Софийската енергийна среща.

Развитието на конкурентен, балансиран и единен европейски газов пазар е от стратегическа важност за сигурността на всички страни по веригата. Президентът изразява подкрепата си за създаване на европейски енергиен регулаторен орган.

Президентът на Република България Георги Първанов изразява надежда на срещата да бъде демонстрирана ясна политическа воля за активизиране на работата по големите инфраструктурни проекти „Набуко“, „Южен поток“, междусистемния газопровод Италия-Гърция-Турция. По тези въпроси, България ще работи задълбочено със своите непосредствени съседи и в сътрудничество с още страни от Западните Балкани, Източното Черноморие, Кавказ и Близкия Изток, заявява президентът. xxvii

В изказването си председателят на ЕК Мануел Барозу акцентира върху значението на на скоро приетия Трети енергиен пакет относно енергийната сигурност. Барозу прави кратка ретроспекция на последствията от кризата през януари и изтъква необходимостта от сигурност на доставките и солидарност между страните. Според него, в момента Европа разполага с повече практически средства да се справя с кризисни ситуации и е почувствителна към проблемите. Трябва да се осигурят гъвкави източници на уязвимите страни /визира се и България/ чрез втечен природен газ или алтернативни трасета и източници. Ние сме готови, подчерта Барозу, да преобразим в действителност нашите проекти, които ще помогнат за сигурността в България и съседните страни. 3.75 млрд. евро е инвестицията за енергийни проекти, одобрена от Европейския съвет.

Друга важна линия за развитие, според председателя на ЕК, е развитието на възобновяеми енергийни източници, природен газ, енергийни мощности в атомната енергетика, производство на енергоефективни продукти, одобрени от ЕС.xxviii

На 24 април сутринта, в хотел „Кемпински“ министър-председателят Сергей Станишев открива Международния енергиен бизнес форум. Инициативата е в рамките на срещата „Природен газ за Европа. Сигурност и партньорство“. Във форума, който се организира от „Български енергиен холдинг“, участват представители на регионални и световни газови компании от държавите, потребители на природен газ в Югоизточна Европа и Черноморския регион, както и страните, които експортират и пренасят природен газ от Каспийско море, Близкия изток и Северна Африка. Сред представителите са германската „РВЕ“, италианските „Енел“, „Ени“ и „Едисон“, френската „Газ дьо Франс“, турската „Боташ“, гръцката „Депа“, държавната компания на Азербайджан „Сокар“, „Газпром“. Според председателя на БЕХ Галина Тошева, целта на бизнес форума е да даде гледната точка на бизнеса, без да се подписват споразумения. Разискват се актуални теми като сигурността на източниците и възможностите за стратегически партньорства. Обсъждат се проекти и инициативи, за диверсификацията на трасетата и източниците на природен газ.xxix

На енергийния форум в София българската страна предлага за реализация няколко инициативи, които при по-съществено вникване в детайлите /за което тук не се претендира/ биха могли да се възприемат като начин за увеличаване на авторитета на страната или като форми на лобизъм за други държави. Президентът Първанов предлага създаването на обсерватория на енергийната общност в София, която да покрива региона на Югоизточна Европа, Черноморския, Каспийския регион, Близкия Изток, Северна Африка и да работи в тясно сътрудничество с Пазарната обсерватория за енергетика към ЕК (Market Observatory for Energy) - институция с подобни функции, но само за страните членки на ЕС. Това ще е обща система за мониторинг на газовите, нефтените и електроенергийните потоци, включително мониторинг върху инвестициите в енергийната инфраструктура. Предложението не получава подкрепа от Русия. ЕС напомня, че подобна обсерватория вече съществува към Европейската комисия.

В речта си при откриването на енергийния бизнес форум, съпътстващ конференцията, премиерът Станишев предлага България да изгради газова борса за страните от югоизточния регион.ххх

Постепенно заглъхва и афишираното преди срещата предложение на президента на Република България Георги Първанов България да домакинства ежегоден форум по енергийните въпроси, който да превърне страната в енергиен Давос.

Срещата завършва с приемането на декларация. Тръгва се от предположението, че нуждата от внос на природен газ в Европа ще се увеличава през следващите 20 години и ще обуславя необходимостта от нови проекти. Декларира се подкрепа на проектите в „широкия Черноморски, Каспийски регион и Югоизточна Европа“, без те да се изброяват поименно. ЕС не иска официално да поема ангажимент за Южен поток.

Следват всички актуални заявления за общоевропейската газова политика: диверсификацията на доставчиците, източниците и маршрутите на доставка и минимизирането на рисковете, включително на тези, свързани с транзита; ефективен механизъм за уреждане на международни спорове, за справяне със ситуации, които биха прекъснали или редуцирали в значителна степен енергийните потоци; наличие на

разнообразие от доставчици на газ, покупки и маршрути за доставка с цел повишаване конкуренцията и пазарната ефективност; достъпни за всички заинтересовани държави терминали за втечен газ и регазификация на корабни платформи, било то пряко, или чрез други държави на базата на споделена и договорена солидарност. Декларира се, макар и не ексклузивно, че в основата на цялата европейска енергийна политика стои Енергийната харта, negliжирайки по този начин предложенията на президента Медведев.

В рамките на енергийния форум Република България сключва споразумения с Гърция и Египет, от които се очаква да разхлабят газовата хватка на Москва в бъдеще. Меморандум, подписан между министъра на икономиката и енергетиката Петър Димитров и министъра на регионалното развитие на Гърция Костис Хадзидакис, предвижда изграждането на конектор между газопроводните мрежи на двете страни, така че при нужда България да ползва газ от южната си съседка. Документът съдържа и ангажимент за изграждането на втори терминал за втечен газ на Егейско море, в близост до Кавала. И двата проекта са сред кандидатстващите за финансиране от плана за възстановяване на Европа, по който Брюксел разпредели 3.75 млрд. евро, но на България са отпуснати само 45 млн. евро за междусистемната връзка с Гърция. Проектът за терминал за втечен газ не бе одобрен, защото е в много начален период, а Европейската комисия разглежда проекти, които ще се реализират до края на 2010 г.

Предвижда се създаването на смесено дружество между Българския енергиен холдинг и гръцката държавна компания „ДЕПА“, което ще организира реализацията.

Към бъдещия съвместен проект за строеж на терминал интерес проявява и Египет, чийто министър на петрола Самех Фахми парафира с Димитров споразумение за сътрудничество в областта на петрола и природния газ. Документът е за три години, с възможност за удължаването му. Целта е транспортирането на газ с танкери до гръцкия терминал за втечено гориво и от там да се прикачва към новата системна връзка. Друга възможност за транзита на египетски газ е през Турция. Очакванията са в това време да станат ясни количествените параметри на суровината, която може да получава България

като втечен и компресиран газ. Договорите за доставка от трите египетски терминала ще се парафират година за година.

Освен това български компании ще получат достъп до проучване и търсене на нефт и газ в разработваните египетски находища и възможност за доставка на суровини, а България ще ползва опита на страната в транспорта на втечен газ. Подобни споразумения за бъдещи доставки на газ Република България е подписала преди това с Азербайджан и Туркменистан.

Българският президент Георги Първанов и сръбският му колега Борис Тадич провеждат разговори за междусистемна връзка между газовите мрежи между България и Сърбия, която по думите на Първанов би могла да бъде важна, в условията на криза.

В рамките на форума бе подписан и протокол за учредяване на смесена комисия за икономическо и техническо сътрудничество между България и Катар.^{xxxі}

Ден след приключването на срещата „Природен газ за Европа. Сигурност и партньорство“ започва двудневното посещение на българския премиер в Москва. Придружават го министърът на икономиката и енергетиката и шефът на Българския енергиен холдинг. Парафирано е споразумение за проекта „Южен поток“ /подписано окончателно през месец май/. Русия прави отстъпки по всички български искания: България не предоставя газопреносната си система на руския концерн за целите на трасето "Южен поток". Остава варианта да се изгради паралелна тръба, какъвто е първоначалният план в рамковия договор от 2008 г. Изцяло новото трасе в българския участък на "Южен поток" трябва да е собственост на бъдещо дружество, акционери по които ще са „Булгаргаз" и "Газпром", което означава, че двете страни трябва да си поделят и разходите по строителството и ще се оскъпи проекта, от руска гледна точка. Това всъщност е основният мотив на руските преговарящи да се опитат да ползват съществуващата вече мрежа в България. Гарантирани са минимални доставки 31 млрд.куб.м., каквото е желанието на БЕХ.

Независимо от изявленията на президента Георги Първанов през февруари, че е получил подкрепа от колегата си Медведев и премиера Путин за отпадане на "Овергаз инк" и

"Винтерсхал" от схемата на доставки на газ в България, това условие е negliжирано от руска страна по време на посещението на Станишев. Владимир Путин определя въпроса за икономически и правен и отказва да го обсъжда на политическо ниво. В крайна сметка, руското ръководство решава да не избързва с преговорите за нови параметри, тъй като действащите договори за доставка изтичат в края на 2010 г.

В статия "Газ в замяна на газопровод" руският в. "Комерсант" посочва, че "Южен поток е средството на България да оказва натиск върху "Газпром" във връзка с искания от страната нов договор за доставки на газ без двама от посредниците, при по-изгодни цени и транзитна такса, с държавни гаранции и алтернативно трасе при срив на транзита. Тъй като "Южен поток" е един от ключовите за Русия проекти, според руските анализатори "Газпром" ще направи отстъпки пред България. Това би било от полза за Русия, в контекста на активизиране на Европа по "Набуко" и конфликта на Москва с основния ѝ газов партньор в Средна Азия – Туркменистан.xxxii

На 15 май в черноморския курорт Сочи, в рамките на срещата на премиерите на Русия и Италия Владимир Путин и Силвио Берлускони, "Газпром" подписва споразумения за газопровода "Южен поток" с партньорите си по проекта – енергийни компании на Италия, България, Гърция и Сърбия. Партньор от българска страна е БЕХ. Документите уреждат принципите на сътрудничество между страните в прединвестиционната фаза на проекта и определят условията за създаване и механизмите на работа на съвместните компании, които предстои да се учредят за реализацията. Следващата стъпка е изготвянето на предпроектно проучване, което ще определи окончателния вариант на маршрута. Пускането на газопровода в експлоатация се планира за 31 декември 2016 г.xxxiii

На 08.05.2009 г. в Прага ЕС, президентите на Азербайджан, Грузия, Турция и министърът на петрола на Египет подписват съвместна декларация за политическа подкрепа за реализацията на т.нар. "Южен коридор". Домакини на конференцията, наименована "Южен коридор - нов път на коприната", са ЕК и чешкото председателство на ЕС. На срещата присъстват и представители на Русия, Украйна и САЩ в качеството на наблюдатели.

Планът предвижда изграждането на три нови газопровода - "Набуко", "Бял поток" и свързващия газопровод Турция-Гърция-Италия (ITGI) - които ще пренасят каспийски газ до Европа, без да преминават през Русия. До 2020 г. трите тръбопровода трябва да осигуряват до 10 % от потребностите от газ на ЕС. Споразумението предвижда също изграждане на преки връзки между двата бряга на Каспийско море и създаване на централноевропейски консорциум за покупки на газ, както и приемане на нови правила за преноса на каспийски газ.xxxiv Декларацията не е подписана от основните доставчици на газ Казахстан, Узбекистан и Туркменистан.

Турция се съгласява да бъде транзитна страна /а не реекспортър/ по Набуко и да подпише междуправителственото споразумение за проекта заедно с участниците в него от ЕС (България, Румъния, Унгария и Австрия). Документът се очаква да бъде подписан до края на юни 2009 г. в Анкара. В средата на месеца вицепрезидентът на "Газпром" заявява, че компанията е готова да изкупува всички газ от второто находище "Шах Дениз" в азербайджанския сектор на Каспийско море, планирано като основен източник на „Набуко“. Газопроводната мрежа на "Газпром" е "оптималният" маршрут за газ от Азербайджан за Европа, допълва вицеперзидентът.xxxv

И най-малките съмнения, че „Южен поток“ и „Набуко“ не се конкурентни проекти, изчезват. Факторите, които предопределят реализацията им, най-вероятно, ще дадат предимство /т.е. съществуване/ на единия за сметка на другия. Спорно е дали търсенето на природен газ в Европа ще спомогне да се усвоят новопоявилите се на пазара количества, което ще даде и отговор на въпроса за рентабилността на съответния газопровод. Чрез „Набуко“ ЕС търси предимно сигурност, но ненамирането на сигурни доставчици на суровина обрича проекта. По географската и икономическата си детерминираност Русия ще остане основен източник на енергийни суровини за Европа и в бъдеще.

Началото на 2009 г. е доста проблематичен и активен период за българската енергийна политика. Газовата криза от януари провокира декларации и решения, отлагани с години. Реализацията на регионалните и общоевропейски енергийни проекти, както и на единен европейски енергиен пазар, тепърва предстоят. Много от предпоставките за успех не зависят от българските и балканските държавници и предприемачи. Срещата „Природен газ за Европа. Сигурност и партньорство“ не е от практическо значение за оформяне на общоевропейската политика по енергийните въпроси. Посредническа роля между ЕС и Русия- Република България също трудно може на осъществи. Българското правителство обаче демонстрира активност на фона на настъпилите събития и се опитва да играе важна регионална роля при форсирането на големите енергийни проекти. Дали ще отдели и нужното внимание на инфраструктурата от местно значение /конектори със съседни, хранилища/, начинание, което е повече в сферата на възможностите му, бъдещето ще покаже.

bbb.bg

ⁱВести Бг, 24.03.2009 г. – „Природен газ за Европа. Сигурност и партньорство“

ⁱⁱВ. Труд, 22.04.2009 г. – „Газоотвод“, авт. Николай Петров

ⁱⁱⁱInternational Association for Energy Economics - VitaliProtasov: “EU – Russia Gas relations, a View from both sides”, p.29.

^{iv}Leonhardt van Efferink:EU-Russian Gas Trade: Nord Stream, South Stream and Nabucco Pipelines, October 2010

^vДанните са за 2009 г.- VitaliProtasov, цит.съч.

^{vi}Данните са от Евростат

^{vii}В. Панюшкин, М. Зигар: „Газпром. Новото руско оръжие“, стр.218

^{viii}Leonhardt van Efferink: цит.съч.

^{ix}В. Капитал, бр.1, 09.01.2009 г. – „Леден урок“

^xГазпром добива и нефт, има участие в електрокомпаниите, медии, спортни дружества и пр.

^{xi}Leonhardt van Efferink: цит.съч.

^{xii}В. Капитал, бр.4, 30.01.2009 – „Газ под налягане“, авт. Юлия Дамянова

^{xiii}В. Капитал, бр.3, 23.01.2009 – „Зад кулисите на втората газова война“, авт. Светломира Гюрова и Огнян Георгиев

^{xiv}Профит бг, 23.01.2009 г. - „Над 500 млн. лв. загуби за икономиката от газовата криза.“

^{xv}Предложение на резолюция на ЕП относно Втория стратегически енергиен преглед.

^{xvi}В. Капитал, бр. 2, 16.01.2009 – „Застраховка газ“, авт. Ирина Новакова,

^{xvii}Пак там; В. Капитал, бр.17, 30.04.2009 г. – „Газпром в кръгова отбрана“, авт. Галя Александрова

^{xviii}В. Капитал, бр.1, 09.01.2009 г; Геополитика, Май 2009 г. – „Попуките за България и Европа от последната газова криза“, авт. Пламен Димитров,

-
- ^{xxix}В. Капитал, бр. 6, 13.02.2009 – „Няма по-добър договор с Газпром“, авт. Галина Александрова
- ^{xxx}В. Капитал, бр.4, 30.01.2009 – „Газ под налягане“
- ^{xxxi}Медиапул. Бг, 24.04.2009 г. – „Газова треска“; В. Капитал, бр. 17, 30.04.2009 – „Газпром в кръгова отбрана“, авт. Галина Александрова
- ^{xxxii}Екон.Бг, 24.04.2009 г. - „Енергийна среща на върха "Природен газ за Европа. Сигурност и партньорство."
- ^{xxxiii}Агенция „Фокус“, 22.04.2009 г. – „Газова среща“; Агенция „Фокус“, 24.04.2009 г. – „Ивайло Калфин за срещата на върха „Природен газ за Европа. Сигурност и партньорство“.
- ^{xxxiv}В. Труд, 22.04.2009 г. – „Газоотвод“; В. Капитал, бр.16, 24.04.2009 г. – „Иди ми, дойди ми“, авт. Огнян Георгиев
- ^{xxxv}Еurore.bg, 24.04.2009 г. – „Среща на върха „Природен газ за Европа. Сигурност и сътрудничество“ в София“;
- ^{xxxvi} ЕнЕфект, Енергиен форум "Природен газ за Европа. Сигурност и партньорство"
- ^{xxxvii} Нюз бг., 25.04.2009 г. - „България, глобален газов център, предлага Първанов“, авт. Ива Иванова
- ^{xxxviii} Нюз Бг., 24.04.2009 г. „Барозу: Солидарност - в ЕС, но и извън съюза“, авт. Зорница Елефтерова
- ^{xxxix}[http БЕХ](http://www.bgh.gov.bg) – архив на новините 2009 г.
- ^{xxx}Нюз бг., 25.04.2009 г. - „България, глобален газов център, предлага Първанов“.
- ^{xxxxi}Медиапул. Бг. 25.04.2009 г.- „Споразумения с Гърция и Египет ще отхлабват газовата хватка на Москва“, авт. Владислава Пеева
- ^{xxxii}Медиапул. Бг. 27.04.2009 г. „Кремъл разиграва българския премиер“; в. Капитал, бр. 17, 30.04.2009 г. – Мъчителна еманципация, авт. ГАЛИНА АЛЕКСАНДРОВА, СВЕТЛАНА НЕНОВА
- ^{xxxiii}Пак там
- ^{xxxiv}Профит БГ, 08.05.2009 г. „ЕС и Турция се споразумяха за Набуко“; News.bg. 08.05.2009 г. - „Узбекистан, Казахстан и Туркменистан не подписаха декларацията за Набуко“, авт. Нора Виткова
- ^{xxxv}Медиапул, 15.05.2009 г., "Южен поток" планиран за края 2016 с удвоен капацитет“

<http://energysummit2009.bg>